

20.8.2012

Dnro 2284/4/11

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

OPISKELIJAN OIKEUS TOIMEENTULOTUKEEN

1

KANTELU

- - -

Kantelija kertoi, että sosiaalitoimi oli alentanut hänen kohdallaan toimeentulotuen perusosaa puolen vuoden ajan sen johdosta, ettei hän ollut voinut saada luottotietoihinsa tehdyn maksuhäiriömerkinnän perusteella opintolainaa.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeet

Toimeentulotuesta annetun lain (toimeentulotukilaki) 2 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. Toimeentulotukilain 2 §:n 2 momentin mukaan jokaisella on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan.

Toimeentulotukilain 2 a §:n mukaan toimeentulotukea hakeva 17–64-vuotias henkilö on velvollinen ilmoittautumaan työttömänä työnhakijana työvoimatoimistoon, ellei hän ole työssä palkansaajana tai yrittäjänä, opiskele päätoimisesti, ole työttömyysturvalain 4 §:ssä tarkoitettu henkilö (muun muassa kansan- tai työeläkkeen, kuntoutusrahan tai äitiys-, isyys- tai vanhempainrahan saaja tai sairauden tai vamman vuoksi työkyvytön).

Mikäli toimeentulotuen hakija ei ilmoitaudu työvoimatoimistoon työttömäksi työnhakijaksi, toimeentulotuen perusosan suuruutta voidaan tämän lainkohdan mukaan alentaa hänen osaltaan siten kuin toimeentulotukilain 10 §:ssä säädetään.

Toimeentulotukilain 10 §:ssä on säädetty perusosan alentamisesta. Säännöksen mukaan perusosan suuruutta voidaan alentaa enintään 20 prosenttia sellaisen henkilön osalta, jonka toimeentulotuen tarve aiheutuu muun muassa siitä, että henkilö on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt yksilöidysti ja todistetusti tarjotusta työstä tai sellaisesta työvoimapolitiisesta toimenpiteestä, joka kohtuullisen pitkän ajan turvaisi hänen toimeentulonsa, tai hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai työvoimapolitiista toimenpidettä ole voitu tarjota.

Perusosan suuruutta voidaan säännöksen mukaan alentaa yhteensä enintään 40 prosenttia, mikäli henkilön lain 10 §:ssä säädetty menettely toistuu.

Säännöksen 2 momentin mukaan perusosan alentamisen yhteydessä on aina laadittava, mikäli mahdollista yhdessä toimeentulotuen hakijan ja tarvittaessa yhteistyössä työvoimaviranomaisten ja muiden viranomaisten kanssa suunnitelma toiminnasta asiakkaan itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (sosiaalihuollon asiakaslaki) 7 §:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta.

3.1.1

Saatu selvitys ja arviointia

Sosiaali- ja terveystoimen lausunnon ja selvitysten mukaan kantelijan toimeentulotuen perusosaa alennettiin toimeentulotukilain 10 §:n tarkoittamin tavoin marraskuussa 2010 sekä tammi-, huhti- ja toukokuussa 2011. Lausunnon ja selvitysten mukaan kantelija ei ole hakenut Kansaneläkelaitokselta opintolainan valtionlainantakausta siitä syystä, ettei hän ole oikeutettu maksuhäiriöiden takia opintolainan valtiontakaukseen. Viranhaltija on kantelijaa koskevissa päätöksissään normin alentamisen osalta todennut muun muassa seuraavaa "Tilanteessa, jossa opiskelija ei saa maksuhäiriömerkinnän vuoksi opintolainaan takausta, tulisi opinnoille hankkia jokin muu, puuttuvaa opintoetuutta korvaavaa rahoitus. Täysimääräisellä toimeentulotuella opintoja voidaan tukea pääsääntöisesti enintään kuukauden ajan. Mikäli opiskelija ei saa järjestettyä opinnoilleen opintoetuuksia korvaavaa rahoitusta, voidaan toimeentulotukea määrättäessä alentaa perusosaa 20–40 prosenttia".

Lausunnon ja selvityksen mukaan sosiaali- ja terveystoimi on oikaissut kyseisiä päätöksiään tätä asiaa koskevan selvityspyynnön saapumisen jälkeen viranhaltijan tekemällä päätöksellä. -

--

Arvioin asiaa seuraavasti.

Perustuslain 19 §:n mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Tätä välttämättömän toimeentulon turvaa toteutetaan muun muassa toimeentulotuella.

Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, joka täydentää muita sosiaaliturvajärjestelmiä. Se turvaa toimeentulon niille henkilöille, jotka jäävät muiden etuuksien ulkopuolelle tai jotka eivät saa muista järjestelmistä tukea riittävästi tai riittävän nopeasti.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on edistettävä ja turvattava perusoikeuksien toteutuminen. Tämä merkitsee, että viranomaisen on valittava ajateltavissa olevista ratkaisuvaihtoehdoista se, joka toteuttaa juuri siinä tapauksessa perusoikeuksia parhaiten.

Opiskelijan ensisijainen sosiaaliturvaetus on opintotuki, joka on tarkoitettu kattamaan opiskelun aikaiset opinto- ja toimeentulokustannukset. Opintotuki koostuu opintorahasta, asumislisästä ja opintolainan valtiontakauksesta. Opiskelijaa ei ole suljettu pois toimeentulotuen piiris-

tä. Myös opiskelija voi joutua toimeentulotuen tarpeeseen, jolloin hänellä on oikeus toimeentulotukeen samoin perustein kuin muillakin tuen tarpeessa olevilla.

Korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännössä on katsottu, että kun henkilö ei voinut velkajärjestelyn ja velkaisuutensa vuoksi saada rahalaitoksesta opintolainaa ei opintolainaa voitu lukea hakijan käytettävissä oleviin tuloihin varoihin (KHO 17.9.1996 T 2900).

Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksessä (KHO 20.6.2001 T 1481) oli kysymys opiskelijasta, joka ei ollut saanut opintotukea riittämättömien opintosuoritusten vuoksi eikä toisaalta ollut hankkinut toimeentuloaan toimeentulotukilain 2 §:n 1 momentissa tarkoitetulla muulla ensisijaisella tavalla. Korkein hallinto-oikeus päätyi tässä ratkaisussaan siihen, että tulkittaessa toimeentulotukilain 2 §:n soveltamista edellä todetussa tilanteessa voitiin muun ohella perusosan alentamista ja tuen takaisinperintää koskevasta säännöksistä tehdä se johtopäätös, että toimeentulotukea ei voitu evätä henkilöltä kokonaan sillä perusteella, ettei hän ollut hankkinut toimeentuloaan toimeentulotukilain 2 §:n 1 momentissa tarkoitetuilla tavoilla. Hakijan oikeus toimeentulotukeen oli päätöksen mukaan ratkaistava hänen toimeentulotuen hakemisajankohdalla olemassa olleiden taloudellisten olosuhteidensa perusteella eikä sillä perusteella, oliko hän mahdollisesti laiminlyönyt velvollisuutena pitää huolta elatuksestaan. Sen sijaan myönnettävään toimeentulotukeen voitiin päätöksen mukaan soveltaa toimeentulotukilain 10 §:ssä (perusosan alentaminen) ja 20 §:ssä (tuen takaisinperintä) säädettyjä seurauksia.

Edellä mainituista korkeimman hallinto-oikeuden päätöksistä on pääteltävissä siis se, että myös opiskelijan osalta perusosan alentamisen on sinänsä mahdollista. Mikäli opiskelijaa on kuitenkin pidettävä toimeentulotukilain 2 a §:n tarkoittamana päätoimisena opiskelijana eikä opiskelijalla ole oikeutta opintososiaaliin etuuksiin on näkemykseni mukaan toimeentulotukea tällöin myönnettävä opiskelijalle samoilla edellytyksillä kuin muillekin tuen hakijoille. Pelkästään sillä perusteella, että opiskelijalla ei ole oikeutta opintososiaaliin etuuksiin (esimerkiksi opintolainaan), ei toimeentulotuen perusosaa voida alentaa.

Sosiaali- ja terveystoimen lausunnosta ja selvityksestä ilmenee, että se on oma-aloitteisesti korjannut kantelijaa koskevat normin alentamiseen liittyvät viranhaltijan päätökset antamisensa selvityksissä kuvatulla tavalla. Tästä syystä kantelijan kirjoitus ei anna minulle aiheita muuhun kuin, että kiinnitän sosiaali- ja terveystoimen huomiota edellä esittämiini näkökohtiin opiskelijan perusosan alentamisesta.

Totean vielä, että sosiaalihuollon asiakaslain 7 §:ssä säädetty velvollisuus laatia sosiaalihuollon asiakkaalle palvelusuunnitelma koskee myös toimeentulotukiasiakkaita. Sosiaali- ja terveystoimi on lausunnossaan ja selvityksessään ilmoittanut, ettei kantelijalle oltu aikaisemmin laadittu perusosan alentamisen yhteydessä lain 10 §:ssä säädettyä suunnitelmaa eikä myöskään sosiaalihuollon asiakalain 7 §:n tarkoittamaa palvelusuunnitelmaa. Koska sosiaali- ja terveystoimi on lausunnossaan ja selvityksissään ilmoittanut, että se tulee laatimaan yhdessä kantelijan kanssa sosiaalihuollon asiakaslain tarkoittaman palvelusuunnitelman, ei kantelijan kirjoitus tältä osin anna aiheita puoleltani muuhun kuin, että korostan että viranomaisen on huolehdittava laissa säädettyjen velvollisuuksiensa ja tehtäviensä asianmukaisesta hoitamisesta.

- - -